

Ogród przy CAM Ceramiczna

Raport podsumowujący spacery przyrodnicze realizowane w projekcie „Zielono na Ceramicznej”.

Publikacja została przygotowana przez Fundację alter eko w ramach projektu „Zielono na Ceramicznej”, realizowanego w ramach pilotażu Funduszu Edukacji Ekologicznej we współpracy z Biurem Ochrony Powietrza i Polityki Klimatycznej Urzędu m.st. Warszawy i Staromiejskim Domem Kultury. Projekt jest zgodny z Zieloną Wizją Warszawy: Zielona Wizja Warszawy – Eko (www.um.warszawa.pl).

Redakcja: Daniela Grzesińska, Ola Król „Dzika”, Kamila Musiatowicz

Korekta językowa i edytorska: Karolina Mazurska

Opracowanie graficzne i skład: Kamila Musiatowicz

Autorzy fotografii: Daniela Grzesińska, Ola Król „Dzika”

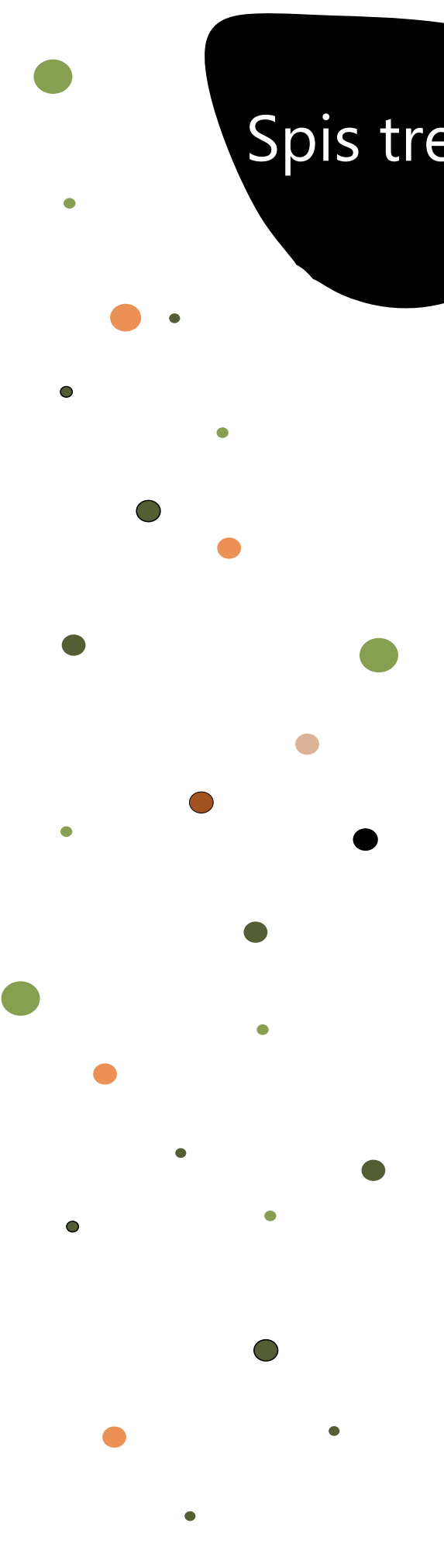
Wydawca: Fundacja alter eko ul. Targowa 66/22, 03-734 Warszawa

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie: www.altereko.pl.

Copyright© Fundacja alter eko, Warszawa 2024

Sfinansowane w ramach Funduszu Edukacji Ekologicznej m. st. Warszawy.

Spis treści

I. O ogrodzie - 4

II. Życie w ogrodzie - 6

- Owady - 6
- Ptaki i nietoperze - 9
- Rośliny - 12

III. Wspieramy dzikie życie
w ogrodzie - 16

I. O ogrodzie

Znajdujemy się w miejscu, które jeszcze kilka lat temu było dzikie. Dzikie na tyle, na ile może być w wielkim mieście. Można było o nim powiedzieć, że to taka „dżungla” pomiędzy osiedlami. Było gęsto, różnorodnie, a nad całością królowały dęby. Martwe drewno, bogaty podszyt, dziuplaste duże drzewa, dawały solidne schronienie zwierzętom. Nawet niewprawny obserwator przyrody mógł tutaj wypatrzyć kilka gatunków dzięciołów. W górze hałasowały ptaki, w dole leśne gryzonie. Chaszcze żyły. Okoliczni mieszkańcy wspominają kuny, bażanty, kuropatwy i liczne dzięcioły. Opisują to miejsce jako puszcę, czy nawet przenoszenie się w inny wymiar – dziki, dający oddech od otaczającej „betonozy”.

Dziś teren ten pełni inną funkcję – głównie społeczną. Działa tutaj Centrum Aktywności Międzypokoleniowej (CAM) Ceramiczna, a przyroda została z wycinkiem tego czym dysponowała wcześniej. Nadal w drzewostanie króluje dęby. W tym sezonie zarzuciły ogród solidnie żółędziami, jakby dając znak, że liczą na przyszłe pokolenia, które wypełnią powstałe luki. Ptaki starają się na nowo odnaleźć w zmienionej rzeczywistości. Oferujący usługi deweloperskie dzięcioł duży zaproponował im domy w elewacji budynku. Część drzew obumiera, pozostałe zrzucają liście na zimę, chcąc okryć cały teren zimowym kocem. Po dawnemu, po leśnemu.

Nasuwa się pytanie: czy da się pogodzić te dwa światy i te dwie funkcje – przyrodniczą i społeczną? Czy jesteśmy w stanie zrozumieć przyrodę i zrekompensować to, co utraciła? Mamy poczucie, że tak. Może to się udać. Wymaga to jednak czasu, wnikliwej obserwacji, zrozumienia i chęci.

Młodzi obserwatorzy przyrody
w ogrodzie przy CAM Ceramiczna,
fot. K. Musiatowicz

Jako Fundacja alter eko współpracujemy z CAM Ceramiczna na rzecz tego, aby wspierać dzikie życie w tym miejscu. Staramy się również umożliwiać seniorom skupionym wokół CAM i sąsiadom korzystanie z przyrody na co dzień. Zawiazaliśmy grupę ogrodniczą i krok po kroku, od podstaw projektujemy, planujemy i tworzymy naprawdę wyjątkowy ogród. Wspólnie posadziliśmy w tym sezonie prawie 400 roślin i posialiśmy zapewne podobną liczbę nasion. Mamy możliwość nie tylko podjadania plonów, wachania pięknych kwiatów i wspólnego spędzania czasu przy pożytecznej pracy, ale także obserwacji naturalnych procesów, kojenia zmysłów otaczającymi dźwiękami. W gronie przyrodników wytypowaliśmy „dziką strefę”. Jest to miejsce, nieco na uboczu ogrodu, w którym będzie ograniczona ludzka działalność. Przestrzeń ta jest zadrzewiona, a dodatkowo posadziliśmy rodzime krzewy (kalina koralowa, bez koralowy, trzmielina pospolita), które stworzą stołówkę dla ptaków i owadów.

Projekt „Zielono na Ceramicznej” realizujemy w ramach pilotażu Funduszu Edukacji Ekologicznej we współpracy z Biurem Ochrony Powietrza i Polityki Klimatycznej Urzędu m.st. Warszawy i Staromiejskim Domem Kultury. Ma on na celu zwiększenie świadomości i motywacji do zmniejszania negatywnego oddziaływania na przyrodę w mieście, a tym samym podejmowania działań wspierających naturę wokół CAM Ceramiczna. Wspólnie z seniorami i lokalną społecznością zaprojektowaliśmy i wykonaliśmy dwie rabaty, których specyficzny dobór roślin i miejsca spowoduje, że będą one ograniczały spływ powierzchniowy wód opadowych. Zaprosiliśmy także dzieci i młodzież z sąsiadujących z CAM placówek oświatowych na warsztaty edukacyjne. Podczas spotkań w ogrodzie najmłodszy obserwatorzy przyrody badali ciekawie ich rośliny, uczyli się rozpoznawać gatunki, sadzili w ogrodzie i podjadali miętę, melisę oraz ostatnie w tym sezonie pomidory.

Do współpracy w projekcie zaprosiliśmy także świetnych przyrodników, którzy przeprowadzili spacer edukacyjny dla mieszkańców. Dzięki temu sprawdziliśmy jak się ma świat owadów, ptaków i roślin wokół CAM. Poniżej prezentujemy wspólne obserwacje, ale również wnioski i dobre praktyki, których wdrożenie przyczynić się może do wspierania natury.

Obserwacje przyrody i sadzenie cebul
w ogrodzie przy CAM Ceramiczna,
fot. K. Musiatowicz

II. Życie w ogrodzie

Owady

W sezonie letnim w ogrodzie po prostu bzyczy. Obserwujemy liczne gatunki pszczoł i trzmieli, które uwijają się w kwiatach. Bardzo się z tego cieszymy. Dlaczego? To oznacza, że nasz ogród dobrze pełni funkcję stołówki dla dzikich owadów zapylających. Pszczoła miodna to tylko jeden gatunek zapylacza – gatunek hodowlany, o którym mówi się najczęściej, a tymczasem dzikich pszczoł mamy w Polsce prawie 500 gatunków i to właśnie te dzikie trzeba wspierać.

Warto wiedzieć, że dzikie pszczoły, w odróżnieniu od pszczoły miodnej latają na krótkie dystanse. Z tego względu obfitość pokarmu w pobliżu zajmowanych gniazd ma dla nich szczególne znaczenie. Wśród pszczoł mamy zarówno specjalistów pokarmowych, czyli gatunki związane z konkretnymi gatunkami lub rodzajami roślin, jak również gatunki, które nie są przywiązane do konkretnych gatunków roślin, co sprawia, że korzystają z szerokiego ich spektrum.

Nasz ogród przyciąga także motyle, spośród których głównym gościem w naszych kwiatach jest rusałka admirał (*Vanessa atalanta*). Na przełomie lata i jesieni do ogrodu zawitał niezwykle motyl z rodziny zawisakowatych – fruczek gołąbek (*Macroglossum stellatarum*). Fruczek nazywany jest „polskim kolibrem” ze względu na jego charakterystyczne zachowanie – nie przysiadają on na kwiatkach jak to motyle mają w zwyczaju, tylko unosi się w powietrzu podczas spijania nektaru z kielicha kwiatów. Gąsienice tego gatunku zazwyczaj żerują na wiciokrzewach i przytuliach, natomiast osobniki dorosłe żywią się nektarem z kwiatów m. in. goździków, fioletek, czyściców, pierwiosnków, lebiodek, ostrożeń, ostróżek, szalwii, wiciokrzewów.

Owady w ogrodzie szczególnie licznie odwiedzają werbenę patagońską (*Verbena bonariensis*). Na jej kwiatkach obserwujemy ciągły ruch, w którym dominują motyle i trzmiele.

Fruczek gołąbek
(*Macroglossum stellatarum*),
fot. O. Król „Dzika”

Najprawdopodobniej trzmiel ziemny
(*Bombus terrestris*),
fot. D. Grzesińska

Do współpracy w projekcie zaprosiliśmy Olę Król „Dziką”, która była naszą przewodniczką po świecie bezkręgowców. Nasz spacer odbył się we wrześniu, kiedy już część z nich ograniczyła swoją aktywność. Cierpliwym uczestnikom spaceru udało się jednak zaobserwować i wspólnie rozpoznać kilka gatunków owadów, a także pajęczaków. Oto pełna lista:

Owady (*Insecta*):

- wyżerka (*Siphona* sp.)
- padlinówka (*Lucilia* sp.)
- bzyg prążkowany (*Episyrphus balteatus*)
- nerkosz (*Nephrotoma* sp.)
- trzmiel rudy (*Bombus pascuorum*)
- trzmiel ziemny (*Bombus terrestris*)
- rusałka admirał (*Vanessa atalanta*)
- bielinek rzepnik (*Pieris rapae*)
- fruczak gołąbek (*Macroglossum stellatarum*)
- biedronka siedmiokropka (*Coccinella septempunctata*)

Pajęczaki (*Arachnida*):

- kosarz brązowy (*Opilio canestrinii*)
- darownik przedziwny (*Pisaura mirabilis*)
- ślizgun złocony (kompleks *Philodromus aureolus*)

Bielinek rzepik (*Pieris rapae*),
fot. O. Król „Dzika”

Porównujemy zdjęcia z obserwacjami w terenie,
fot. D. Grzesińska

Owad z rodzaju nerkosz,
fot. O. Król „Dzika”

Darownik przedziwny (*Pisaura mirabilis*),
fot. O. Król „Dzika”

Jednym z bohaterów naszego owadziego spaceru w CAM Ceramiczna był nie owad, lecz pajęczak: darownik przedziwny (*Pisaura mirabilis*). To uroczy pająk z jasnym paskiem na ciele. Pasek na środku ciała jest na tyle charakterystyczny, że można dzięki niemu odróżnić darownika od innych pająków.

Co jest przedziwnego w darowniku? Jego zachowania godowe. Aby samiec zyskał sobie przychylność i względy samicy, musi przygotować dla niej prezent. W tym celu pan darownik przygotowuje i ofiarowuje swojej wybrance nietypowy podarunek w postaci owada owiniętego w delikatną nić. Gdy pani pajęczycy spodoba się prezent i ochoczo zabierze się do jego konsumpcji, samiec korzysta z okazji i przystępuje do aktu kopulacji.

Jak możemy wspierać dzikie owady zapylające w ogrodzie?

➤ Pozostawmy w ogrodzie przestrzeń dla dzikiej przyrody

Zostawianie naturalnych miejsc do gniazdowania – pozostawianie martwego drewna, gałęzi, ale także odkrytych miejsc nieporośniętych roślinnością, takich jak przedepty czy skarpy, z których korzystają owady gniazdujące w ziemi.

➤ Sadźmy rośliny będące stołówką dla owadów

Sadzenie rodzimych gatunków – rodzimych i miododajnych, nie tylko ładnych wizualnie, ale przede wszystkim pożytecznych dla dzikich zapylaczy. Dobór roślin powinien uwzględniać zapewnienie pokarmu przez cały sezon wegetacyjny. Warto również zwrócić uwagę na specyficzne rośliny stanowiące pokarm konkretnych grup dzikich pszczół. Jednym z takich przykładów jest pszczolinka żywokostowa (*Andrena symphyti*), której głównym źródłem pyłku jest żywokost. Sadząc tę roślinę zyskujemy szansę obserwacji tego rzadkiego gatunku w naszym ogrodzie.

➤ Zbudujmy i postawmy w ogrodzie domek dla dzikich owadów zapylających

Wykonanie konstrukcji hotelu/domku dla owadów jest proste. Można wykorzystać naturalne surowce pochodzące z ogrodu, takie jak drewno czy puste łodygi roślin. Jeżeli w ogrodzie zapewnimy bazę pokarmową dla owadów, to jest duża szansa, że konstrukcja zyska lokatorów.

➤ Polubmy „chwasty”

Wiele roślin, pogardliwie nazywanych „chwastami”, jest bardzo cennych dla wielu owadów zapylających – zostawmy im trochę miejsca w ogrodzie. Rośliny te nie wymagają od nas zaangażowania ogrodniczego, gdyż są roślinami pionierskimi i świetnie odnajdują się w warunkach, które wybrały do życia.

➤ Stosujmy wyłącznie naturalne opryski

Ogród to żyjąca materia, która wymyka się naszym podziałom na gatunki pożądane i szkodniki. W glebie i na roślinach pojawiają się różne organizmy, nie zawsze przez nas mile widziane. Na szczęście mamy do zastosowania szereg rozwiązań bazujących na naturze. W naszym ogrodzie świetnie sprawdza się gnojówka z pokrzywy. Używając naturalnych środków, mamy pewność że nie wyrządzimy szkody roślinom, zwierzętom, ani nam samym.

Ptaki i nietoperze

W ogrodzie trudno o ciszę. Zazwyczaj gdzieś nad głowami ktoś śpiewa, piszczy, skrzeczy, kracze albo stuka. Aż miło przysiąść i posłuchać. Wśród stałych skrzydlatych mieszkańców ogrodu możemy wymienić sikory: bogatkę i modraszkę, pełzacza leśnego lub/i ogrodowego, kowalika, sójkę, kawkę, gawrona, wronę siwą, srokę i dzięcioła dużego. Wysoko nad ogrodem widzieliśmy w tym sezonie także klucze mew i żurawi.

Gdzie bytują i mieszkają ogrodowe ptaki?

Spacerując po ogrodzie można zauważyć liczne dziuple w drzewach, ale nie udało nam się zaobserwować tam stałych mieszkańców. Na terenie ogrodu znajdują się także budki lęgowe. W nich również nie zaobserwowaliśmy mieszkańców ani bywalców. Z pewnością zasiedleniu części budek nie sprzyja fakt, że pod nimi znajduje się domek dla bezdomnych kotów.

Nie mamy jednak problemu ze zidentyfikowaniem lokum, które szczególnie przypadło do gustu kawkom. We współpracy z dzięciołem przygotowały liczne dziuple w elewacji budynku. Dzięcioł tworzy płytkie otwory, a kawki bardzo skutecznie je powiększają pod swoje potrzeby (zdjęcie).

Naszą przewodniczką po ptasim świecie w projekcie była Ola Król „Dzika”, która dzięki niezwyklej wiedzy i zaangażowaniu wspiera CAM w wypracowaniu rozwiązania tej kłopotliwej sytuacji.

Podczas spaceru ornitologicznego udało nam się zaobserwować następujące gatunki ptaków:

- kawka zwyczajna (*Corvus monedula*) – kawki korzystały ze swoich otworów w elewacji;
- modraszka zwyczajna (*Cyanistes caeruleus*) i bogatka (*Parus major*) – sikory żerowały w jednej grupie na olszy i wyjadały jej nasiona;
- pełzacz (*Certhia*) – osobnik jednego z dwóch gatunków (ogrodowy albo leśny), który w charakterystyczny dla siebie sposób żerował od dołu drzewa w górę, szukając smakowitych kąsków ukrytych pod korą;
- dzięcioł duży (*Dendrocopos major*) – usłyszeliśmy dzięcioła dużego w koronie drzewa;

Dziupla kawek w elewacji
budynku CAM Ceramiczna,
fot. O. Król „Dzika”

Poszukiwania larw owadów w żółedziu,
fot. D. Grzesińska

Sytuacja związana z budkami lęgowymi powieszonymi w niebezpiecznym dla ptaków miejscu oraz z kawkami zasiedlającymi elewację wymagała podjęcia interwencji. Dzięki zaangażowaniu Oli Król „Dzikiej”, która poprosiła o konsultację ornitologów z Fundacji Noga w Łapę, wiemy, że w części budek oprócz ptaków bywają również nietoperze. Udało się je usłyszeć w ogrodzie – prawdopodobnie borowca wielkiego (*Nyctalus noctula*). Aktualnie przyrodnicy przygotowują ekspertyzę, która pomoże wprowadzić dalsze rozwiązania wspierające ptaki i nietoperze. Wśród planowanych zmian znajdzie się m.in.: przeniesienie budek lęgowych w bezpieczniejsze miejsca na terenie ogrodu, montaż budek dla kawek i nietoperzy na elewacji budynku i usunięcie otworów zrobionych przez dzięcioły.

Jak możemy wspierać ptaki i nietoperze w ogrodzie?

➤ Sadźmy rośliny jadalne dla ptaków

Najlepszymi gatunkami dla ptaków są rodzime krzewy, których owoce są dla nich przysmakiem. Dobór roślin powinien uwzględniać taką kombinację, aby zapewnić jak najdłuższy okres kwitnienia i owocowania. Dobrze, aby wśród nich znalazły się te, których owoce utrzymują się nawet w zimie. Przykładowe gatunki: kalina koralowa, bez koralowy, dzika róża, głogi, jarzab pospolity. Wiele nasion roślin nazywanych przez nas „chwastami”, również stanowi przysmak dla ptaków.

➤ Zostawmy dzikie strefy

Miejsca z ograniczoną ingerencją, nieco zapuszczone, za to różnorodne biologicznie, dające schronienie i obfitość pokarmu dla zwierząt ogrodowych. Pozostawmy tutaj liście, martwe drewno oraz „chwasty” i niekoszoną trawę.

➤ Zadbajmy o schronienia

Ptaki mają różne wymagania wobec miejsc schronienia, rozmnażania i żerowania. Warto zadbać o różnorodność form i gatunków roślin w ogrodzie. Dbajmy o cenne, stare drzewa.

➤ Zostawmy rośliny na zimę w ogrodzie

Zarówno suche gałęzie, które spadają z drzew, jak i uschnięte rośliny z kwiatnych rabat, mogą być pożądanym budulcem do ptasich gniazd i wyściełania dziupli.

➤ Przygotujmy dla ptaków i nietoperzy budki lęgowe

Gdy w wyniku wycinki drzew ptaki i nietoperze straciły naturalne miejsca schronienia, należy zadbać o zapewnienie budek jako zastępstwa. Jest to jednak złożona kwestia i warto wesprzeć się wiedzą specjalisty. Nie wszystkie budki lęgowe są bezpieczne dla ptaków ze względu na swoją budowę. Należy również z rozumą wybierać miejsca powieszenia budki. Część ptaków nie lubi sąsiedztwa swojego gatunku, inne natomiast świetnie się czują nawet w dużych koloniach. Pamiętajmy, że chcąc zlikwidować budkę dla ptaków lub ssaków należy uzyskać zgodę od właściwego miejscowo regionalnego dyrektora ochrony środowiska – prawie wszystkie gatunki ptaków i wszystkie gatunki nietoperzy objęte są ochroną prawną. Budki wymagają czyszczenia raz do roku. Czyszczenie musi być przeprowadzone między 16 października a końcem lutego.

➤ Jeśli dokarmiamy ptaki, róbmy to mądrze

Najlepszym sposobem na dokarmianie ptaków jest zapewnienie im stołówki składającej się z różnorodnych krzewów owocujących. Szczególnie cenne będą te, na których nawet zimą utrzymują się owoce. Jeśli chcemy dokarmiać ptaki w karmniku, to pamiętajmy, że rozpoczynamy proces, gdy temperatura spada poniżej 0°C, a ziemia jest zamrożona. Ptaki dokarmiamy bezpiecznymi dla nich ziarnami, np. łuskany ziarnem słonecznika. Rozpoczynając dokarmianie, trzeba robić to systematycznie i kontynuować proces przez cały sezon zimowy.

➤ Zapewnijmy ptakom świeżą wodę

Ptaki wykorzystują wodę zarówno do picia, jak i do kąpieli. Warto, aby w ogrodzie znalazło się płytkie naczynie umożliwiające ptakom skorzystanie z wody. Pamiętajmy o rozważnym wyborze miejsca na poidło, aby ptaki nie padły ofiarą drapieżnika.

Rośliny

Roślinność w ogrodzie możemy podzielić na kilka stref:

- strefa ogrodnicza, gdzie aktywnie działamy dbając o rośliny;
- strefa drzew i krzewów przy ścieżkach spacerowych;
- strefa biocenotyczna, chroniąca różnorodność biologiczną i dziką przyrodę (w fazie tworzenia).

Strefa ogrodnicza

To tutaj od kwietnia, czyli od otwarcia CAM działamy z seniorami. Dostaliśmy do dyspozycji puste donice, miejsca na rabaty i zaufanie od CAM Ceramiczna. Dołożyliśmy do tego nasz zapał, pasję, czas i chęci oraz wsparcie wolontariuszy i pozyskane granty. Naszym zamysłem było stworzenie ogrodu społecznego i jednocześnie sensorycznego.

Pierwszy etap polegał na zagospodarowaniu ogromnych drewnianych donic. Inspirowani permakulturą wykorzystaliśmy do ich wypełnienia liście dębowe, których było pod dostatkiem oraz niezadrukowane kartony. Wierzchnią warstwę stanowiła ziemia. Część donic obsadziliśmy sadzonkami warzyw, ziół i kwiatów, przygotowanymi wczesną wiosną z nasion, część pięknymi kwiatami, krzewami owocowymi i trawami. Powstało miejsce bogate w kolory, frakcje, dźwięki i smaki. Nasz ogród pielęgnujemy z poszanowaniem przyrody.

Zagospodarowanie donic przy CAM Ceramiczna,
fot. D. Grzebińska

W drugim etapie zazieleniliśmy puste, piaszczyste przestrzenie w ogrodzie. Teraz rosną tutaj rodzime krzewy owocowe – porzeczkę czy agrest oraz liczne trawy i byliny.

Sadzenie krzewów i bylin przy CAM Ceramiczna,
fot. D. Grzebińska

Trzeci etap powstał w projekcie „Zielono na Ceramicznej”. Tę część ogrodu nazwaliśmy: „Ogród na zmiany klimatu – rośliny do zadań specjalnych”. Wspólnie z seniorami i lokalną społecznością zaprojektowaliśmy i wykonaliśmy dwie rabaty, których specyficzny dobór roślin i miejsca spowoduje, że będą one ograniczały spływ powierzchniowy wód opadowych. Wykorzystaliśmy rośliny do zadań specjalnych – takie, które dobrze znoszą zarówno okresowe zalewanie, jak i suszę. Ich rozbudowany system korzeniowy dużo lepiej zmagazynuje wody opadowe niż uboga porośnięta trawą przestrzeń zastana. Posadziliśmy tutaj ok. 200 roślin, m.in. takie gatunki jak: aronia czarna (*Aronia melanocarpa*), rdest wężownik (*Bistorta officinalis*), kosaciec żółty (*Iris pseudacorus*), krwawnica pospolita (*Lythrum salicaria*), żurawina błotna (*Vaccinium oxycoccos*), geranium (*Pelargonium* sp.), trawy.

Rabata na glebie gliniastej zbiera wodę opadową, spływającą ze skarpy i ogranicza jej gwałtowny spływ,
fot. D. Grzebińska

Rabata na glebie piaszczystej zbiera wodę
z powierzchni utwardzonej i skupującą z daszku,
fot. D. Grzesińska

Spacer dendrologiczny w ogrodzie przeprowadziła przyrodniczka z naszej Fundacji – Kamila Musiatowicz. Wspólnie z licznymi uczestnikami rozpoznawaliśmy gatunki drzew, policzyliśmy dęby i odszukaliśmy największy okaz. Tropiliśmy dziuple i zaglądaliśmy do nich w poszukiwaniu lokatorów i ich śladów.

Policzenie wszystkich drzew na terenie ogrodu było nie lada wyzwaniem – rośnie ich prawie 200! W drzewostanie dominują dęby szypułkowe (*Quercus robur*). Udało nam się naliczyć 114 okazów. Największy z nich ma obwód pierśnicowy liczący 310 cm, co oznacza że może żyć już kilkaset lat! Tak duże, wiekowe drzewa pełnią nieocenioną rolę w ekosystemie.

Silną domieszkę gatunkową stanowi również olsza czarna (*Alnus glutinosa*) – ponad 30 okazów oraz głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*) – 15 okazów. Rosną tu także pojedyncze okazy dzikiej jabłoni (*Malus sylvestris*), gruszy polnej (*Pyrus pyraeaster*), lipy (*Tilia* sp.), topoli (*Populus* sp.) oraz brzozy (*Betula* sp.).

Część drzew na terenie wokół CAM obumarło, z pewnością jest to pokłosie budowy, która miała tutaj miejsce w ubiegłych latach. Prace ciężkich maszyn, ingerencja w podłoże, szczególnie w strefie korzeniowej drzew, utwardzanie gruntu, spowodowało znaczne pogorszenie warunków siedliskowych drzew. Warto podkreślić, że martwe drewno pełni istotną rolę w przyrodzie. Wycinka obumarłych drzew może zachęcić dzięcioła do większych zniszczeń budowlanych. Trzeba zadbać o rekompensatę naturalnego materiału, w którym dzięcioł mógłby poszukiwać pożywienia. Warto więc pozostawić na terenie ogrodu drzewa, które zostały ścięte ze względów bezpieczeństwa, tak, aby mogły nadal pełnić swoją rolę w ekosystemie.

Wiele drzew, szczególnie rosnących na obrzeżach ogrodu, jest w bardzo dobrym stanie i przy zapewnieniu im wsparcia rokują na długie życie.

Ruszamy na spacer dendrologiczny,
fot. D. Grzebińska

W wielu drzewach są dziuple.
Jeden okaz dębu zdaje się być
apartamentowcem z licznymi
schronieniami,
fot. D. Grzebińska

Jak możemy wspierać drzewa i krzewy w ogrodzie?

➤ Zostawmy liście dla natury

Natura wymyśliła wszystko za nas. Najlepszym sposobem na poprawienie warunków drzewom jest pozostawienie ich bez naszej ingerencji. Drzewa nie wymagają przycinania gałęzi. Liście, które zrzucają jesienią pełnią szereg niezwykle istotnych funkcji. Zabezpieczają rośliny przed chłodem i mrozem, jednocześnie magazynując wodę i zapobiegając jej parowaniu. Pod warstwą liści każdego sezonu na nowo tworzy się gleba. Gleba zdrowa i pełna życia. Tam gdzie można, zostawmy liście na zimę.

➤ Sadźmy gatunki rodzime

Rodzime gatunki drzew i krzewów mają największą szansę na to, aby przyjąć się w ogrodzie i długo, zdrowo żyć.

➤ Zadbajmy o różnorodność

Skorzystajmy z zasady „WWW”: wielogatunkowość, wieloletniość, wielowarstwowość. Taka kombinacja wspiera budowanie systemu stabilnego i odpornego na choroby.

➤ Konsultujmy decyzje z dendrologami

W przypadku obumierania drzew, warto konsultować proces wycinki i możliwości pozostawienia martwego drewna na terenie ogrodu z doświadczonym specjalistą.

➤ Pozostawmy martwe drewno

Martwe drewno pełni szereg istotnych funkcji w ekosystemie, m.in. umożliwia tworzenie i podtrzymanie sieci powiązań międzygatunkowych. Z martwym drewnem związane są tysiące gatunków grzybów, roślin i zwierząt. Na martwym drewnie rozwijają się liczne grzyby i bakterie będące pożywieniem dla owadów, pajęczaków, ptaków czy ssaków. W jaki sposób procesy te wspierają żyjące drzewa? Martwe drewno, poprzez rozkład wzbogaca glebę w substancje, z której jest zbudowane, a które mogą stanowić budulec dla nowego pokolenia drzew. Wiele gatunków grzybów mikoryzujących z drzewami, czyli ściśle współpracujących z ich korzeniami, jest związana z siedliskiem martwego drewna. Martwe drewno jest także magazynem wody. Dzięki rozkładowi drewna materia jest ciągle przetwarzana i ponownie wykorzystywana.

III. Wspieramy dzikie życie w ogrodzie

Wiele na ten temat w publikacji już zostało powiedziane. Na koniec chcieliśmy napisać kilka słów na temat przestrzeni, którą warto wydzielić w każdym ogrodzie. Możemy ją nazwać strefą dla przyrody, dla dzikiego życia, dla różnorodności biologicznej, czy ograniczonej ingerencji człowieka. Aktualnie przyrodnicy i architekci krajobrazu proponują nomenklaturę – strefa biocenotyczna. Jest to przestrzeń, która wspiera ptaki, ssaki, bezkręgowce, płazy, porosty, grzyby oraz organizmy glebowe mieszkające w ogrodzie.

Jak utworzyć strefę biocenotyczną?

- Wybierzmy miejsce mniej uczęszczane przez ludzi na danym terenie, którego wyłączenie z obiegu spacerowego nie będzie przeszkodą w komunikacji. Dobrze, aby to miejsce było nieco dzikie, zarośnięte, z którego zwierzęta już korzystają. Jeżeli nie ma takiego miejsca, można je utworzyć dosadzając rodzime drzewa i krzewy.
- Zaniechajmy naszej ingerencji – grabienia liści, usuwania suchych patyków i gałęzi. Możemy odgrodzić je od reszty terenu martwym drewnem lub innym naturalnym surowcem pozyskanym z ogrodu.
- Poinformujmy użytkowników przestrzeni o dzikiej strefie. Może to być np. tabliczka z informacją. Ważne jest, aby dzikie zwierzęta nie były tutaj niepokojone przez spacerowiczów, psy, czy koty.
- Edukujmy – taka przestrzeń jest świetnym polem do uczenia małych i dużych na temat przyrody.
- Obserwujmy przyrodę.

Do zobaczenia
w ogrodzie!